

Pastoor Victor Maagd, plebaan van de St. Jozefkathedraal in Groningen

Gastlezing Dag van het Jodendom over 'de Weg'. Zondag 19 januari 2025 in de Folkingestraat Synagoge te Groningen.

Geachte dames en heren,

Het is mij een eer dat ik, op deze Dag van het Jodendom, het woord tot u mag richten. En nog wel op deze eerbiedwaardige plek: de Folkingestraat synagoge. Eén van de mooiste godshuizen van onze Stad. In de eerste vijf jaren van mijn priesterschap mocht ik de katholieke gemeenschap van Emmen en Erica dienen. Elf en een half jaar daarna was ik pastoor van de Noordoostpolder. Vorig jaar riep monseigneur Van den Hout mij naar de Stad en sinds afgelopen maart ben ik pastoor van de Sint Martinusparochie en plebaan van de Sint Jozefkathedraal.

Toen ik enkele maanden geleden gevraagd werd om te spreken zegde ik spontaan mijn medewerking toe. Het thema van dit jaar is 'op weg'. Lang heb ik erover nagedacht wat ik hierover zou kunnen zeggen. Uiteindelijk kwam ik tot de conclusie dat ik het dicht bij mijzelf moest houden. Ook omdat dat denkproces mij weer terugbracht bij mijn jeugd en de rol die het Jodendom daarin speelde. Hetgene wat nu volgt zijn enkele gedachten over het thema 'op weg' gaan. Gedachten die verbonden zijn met mijzelf als mens met een eigen biografie, als gelovig christen en als priester van de katholieke kerk.

Aan het begin nodig ik u graag uit om samen met mij 'op weg' te gaan. Door de straten van mijn jeugd in Winschoten en hoe daar de coulissen van een rijk, joods leven, herinnering en eerbetoon al diepe indruk op mij maakten. Vervolgens vertel ik iets over hoe katholieken het 'op weg' zijn interpreteren, in het bijzonder door op bedevaart te gaan. Enkele gedachten die ermee verweven zijn hebben betrekking op het Heilig Jaar 2025 dat de rooms-katholieke kerk momenteel viert. Voor dat Jubeljaar heeft paus Franciscus katholieken wereldwijd opgeroepen als pelgrims op pad te gaan: als 'Pelgrims van Hoop'.

Opgroeien tussen Joods verleden

Mijn eigen levensreis begon in 1978 in de Indonesische stad Bogor. Een half jaar na mijn geboorte ben ik geadopteerd en ging ik op weg naar Oost-Groningen, waar ik in Winschoten ben opgegroeid. Vanwege het mooie rosarium heeft de stad als bijnaam 'de Roos in de Regio'. Maar voordat de gemeente, de VVV en de Ondernemersvereniging deze naam had verzonnen, had Winschoten een andere bijnaam: 'Sodom', of iets vriendelijker gesteld: 'Lutje Mokum'. Bijnamen die herinneren aan het feit dat Winschoten - vóór de Shoah - de op één na grootste Joodse gemeenschap van Nederland kende. Bijna 500 personen: elf procent van de Winschoter bevolking. Alleen Amsterdam kende procentueel meer joodse inwoners.

Deze hele joodse gemeenschap is in de Tweede Wereldoorlog weggevoerd en vermoord. Slechts een twintigtal Joodse Winschoters heeft de vernietigingskampen overleefd. Als klein kind had ik al openheid en interesse voor spiritualiteit en geschiedenis. Zelf groeide ik op in een katholiek gezin. En de rituelen en mythen van de katholieke kerk boeiden mij al van jongs af aan. Maar terugkijkend op mijn jeugd heeft de joodse geschiedenis van de stad Winschoten ook altijd een rol gespeeld. Ik wist dat ik tegen de achtergrond van vooroorlogse, joodse gebouwen, en naoorlogse gedenktekens opgroeide. Veel van mijn leeftijdsgenoten zal het niet zijn opgevallen. Maar ik was mij van jongs af aan bewust van het Joodse verleden van 'Lutje Mokum'.

Op weg naar het zwembad of naar vriendjes passeerde ik ontelbare keren de joodse begraafplaats aan de Sint Vitusholt. Meer dan andere dodenakkers in de stad was dit een mysterieuze plek. De grote smeedijzeren hekken waren altijd gesloten. Door de brede gracht die er omheen lag leek ze nog extra beschermd en nog minder toegankelijk. En het huisje dat er op stond was al even geheimzinnig. Niet alleen vanwege het feit dat het te groot was om enkel wat tuingereedschap te herbergen. Maar vooral vanwege de gedenksteen in de gevel. Vreemde letters, in een voor mij onleesbaar schrift, moesten zonder twijfel de betekenis van het huisje en de akker duiden. Het zag er altijd netjes uit. Maar de hekken heb ik nooit open gezien. Begraafnissen waren er niet, bezoekers evenmin. Ik begrijp nu maar al te goed waarom het zo stil was op deze hof.

Onze burens waren Gereformeerd, Artikel 31, geen lichtzinnige protestanten. Ze wisten dat wij belijdende katholieken waren. Door de heg heen riepen onze buurjongens ons dan ook toe dat we niet aan God geloofden.... Onze parochiekerk stond in de winkelstraat. Het Gereformeerde kerkgebouw aan de Bosstraat: een imposant, classicistisch gebouw. Maar die was niet als protestantse kerk gebouwd. Ná de oorlog had het zijn gemeenteleden op smartelijke wijze verloren. Eens was dit namelijk de synagoge van Winschoten, het kloppend, religieuze hart van de Joodse gemeenschap. Op mij maakte het altijd een wat troosteloze indruk. Het schilderwerk van de pilasters bladderde en het voorplein was afgesloten door een efficiënt maar fantasieloos hekwerk van Heras. Het dichtgetimmerde Rabinnaatshuis, die in haar architectuur een vreemde oosterse sfeer opriep, was de stille getuige van rabbijnen die in het naastgelegen godshuis hadden onderricht. Wanneer ik er langs kwam fantaseerde ik de hekken weg stelde mij een levendige joodse gemeenschap voor die hier op de Sabbat samen kwam.

De gevoeligheid voor de Joodse geschiedenis van mijn stad opende mijn ogen ook voor andere joodse plekken van herinnering. Ook de pijnlijke. In mijn jeugd was in het centrum van Winschoten een groot plein. Dat heette het Israëlplein. En niet zonder reden. Want aan de kop van dat plein stond een indrukwekkend monument. Het droeg de naam 'Klaagmuur'. Als een drieluik waren drie muren gemetseld. En op iedere muur een bronzen paneel. Het middelste toonde twee mannen, leunend, biddend voor een muur. Of we nu naar de supermarkt gingen of ik ging op het Israëlplein met mijn opa bloemetjes halen voor in de tuin: om dit monument kon je niet heen. Net zo min als de vreemde letters die op de zijpanelen waren gegoten. Samen met het monument op de joodse begraafplaats riepen zij de weggevoerde joden in herinnering.

Vele jaren later zou ik als leerling van de Hotelschool dagelijks de treinreis afleggen tussen Winschoten en Groningen. Het is dan midden jaren '90. Dagelijks zag ik de plaquette op het Stationsgebouw. Het was het vijfde en laatste gedenkteken voor de joodse burgers van Winschoten die per trein waren weggevoerd naar concentratiekampen in Duitsland en Polen. Die plaquette nam voor mij de onschuld van het Winschoter treinstation weg. Het station werd een 'schuldige plek' en het spoortracé een 'schuldig landschap'.

Ook in mijn katholieke parochiekerk aan de Langestraat werd de herinnering levend gehouden aan de weggevoerde, Joodse Winschoters. In de vloer vóór het priesterkoor waren in de jaren '70 twee Davidsterren geplaatst. Een eenvoudig monumentje, een eerbetoon, en blijvende herinnering aan de Joodse gemeenschap. Je kon er niet omheen voor wie het zag en voor wie het wist.

Dat ik dit alles weet dank ik voor een groot deel aan mijn vader, Gerard Maagd. In 2020 is hij overleden. Maar bij leven was hij werkzaam als archivaris voor de gemeente Winschoten. Vaak vertelde hij, thuiskomend van het werk, over mensen die in de archieven op zoek waren geweest naar hun Joodse wortels. Of hij had schrijvers en historici op bezoek die hij hielp bij hun onderzoek.

Zelf schreef hij enkele artikelen over het Joodse verleden van Winschoten voor het periodiek van de heemkundekring 'Oud-Winschoten'. In mijn boekenkast staan enkele boeken waarin de schrijvers hun dank betuigen vanwege de hulp van de archivaris van het Winschoter archief. Met terugwerkende kracht voel ik daarover een zeker gevoel van trots.

Als ik in 1999 in Utrecht begin aan mijn priesteropleiding wordt in het eerste jaar een cursus Hebreeuws gegeven. Dominee Piet van Midden geeft les aan de Katholieke Theologische Universiteit. Hij leert mij het Hebreeuwse schrift. Ik ben er nooit een ster in geworden, dat durf ik eerlijk te zeggen, maar opeens kon ik het vreemde schrift dat ik in mijn jeugd jaren zag op gebouwen en monumenten, ontcijferen en lezen. In de cursussen Rabbinica en 'Inleiding in het Jodendom' leidde Judith Frischman ons in, in het Joodse leven en rituelen. Dat opende een geheel nieuwe wereld. Zittend in de collegebanken dwaalden mijn gedachten dan af. Naar die voormalige Synagoge in de Bosstraat. De hekken waren dan weg, de preekstoel en het orgel verdwenen. Het gebouw werd voor mijn geestesoog weer het centrum van Joodse eredienst met al haar klanken, kleuren en gebruiken. Professor Frischman herinner ik mij als een docente met vuur en temperament. Met name de priesterstudenten wees zij op de Joodse wortels van ons katholieke geloof. Zij kon natuurlijk niet weten dat ik mij daar op jonge leeftijd al bewust van was. Als priester raak ik later betrokken bij het vormingswerk van ons bisdom Groningen-Leeuwarden. In de cursussen liturgie probeer ik nadruk te leggen op de Joodse wortels. Misschien een echo van wat mijn Joodse professor als jonge student op het hart had gedrukt.

'Op weg' zijn als priester

Bijna 17 jaar ben ik nu priester. Mijn priesterschap, en in zekere zin ieder priesterschap, wordt gekenmerkt door het 'op weg' zijn. Door de aardse tijd en ruimte heen. Samen met mensen die aan jouw zorg worden toevertrouwd. Belangrijk voor mijn priesterlijke spiritualiteit is, dat ik niet op de eerste plaats mijn eigen weg kies. Je wordt door de bisschop gezonden, daar waar je nodig bent. Het is analoog aan wat we in de heilige Schrift lezen. Daarin zendt Jezus zijn leerlingen uit naar *'...alle steden en plaatsen waarheen Hijzelf van plan was te gaan'*.¹ Dit in gehoorzaamheid 'op weg' gezonden worden is in onze moderne samenleving niet mee vanzelfsprekend. Misschien nog in de militaire wereld of in vrijwilligersorganisaties zoals 'Artsen zonder Grenzen'. Maar daarbuiten staat autonomie van de persoon veelal centraal. Ik bepaal zelf wel wat ik doe, welke weg ik ga. Ik laat mij niets gezeggen. Maar aan de kerkelijke discipline van gehoorzaamheid gaat overgave vooraf. Wanneer je jouw leven in handen van een ander legt gebeuren de mooiste dingen. Zo had ik helemaal geen zin om 'op weg' gestuurd te worden naar de katholieken van de Noordoostpolder. Maar toen de bisschop mij die opdracht gaf herinnerde ik mij die ene tekst uit het Johannesevangelie dat ik op mijn wijdingsprentje had gezet. Nadat de verrezen Heer aan zijn leerlingen is verschenen aan het meer van Tiberias spreekt hij Petrus toe: *'Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u: toen ge jong waart, deedt ge zelf uw gordel om en ging waarheen ge wilde, maar wanneer ge oud zijt, zult ge uw handen uitstrekken, een ander zal u omgorden en u brengen waarheen ge niet wilt'*. Toen ik het in 2008 op mijn wijdingsprentje zette wist ik dat er een moment zou komen waarop ik het nodig zou zijn. Dat is meer dan eens het geval geweest. En telkens ging ik 'op weg'. En deze houding heeft mijn leven zeker niet verarmd.

Mensen van de Weg

Na zijn lijden, dood en verrijzenis ontstaat vanuit de apostelen, de andere leerlingen en getuigen, maar ook door de inzet van de apostel Paulus, de eerste 'Jezusbeweging'. De apostelen blijven vooral in de Joodse landstreek. Paulus trekt er op uit langs de Middellandse Zeekust. Interessant is

¹ Lucas 10:1

om op te merken dat de benaming van de eerste volgelingen van Jezus verbonden worden met het woord 'de weg'. 'Weg' heeft dan verschillende betekenissen. Zo wordt in het 9^e hoofdstuk van de Handelingen van de Apostelen verhaald van Saulus. Hij is dan nog niet Paulus, de verkondiger van Jezus, maar vervolger van Jezus' volgelingen. Hij vraagt van de Hoge priester toestemming om *'..alle aanhangers van de Weg die hij zou vinden. Mannen zowel als vrouwen, gevangen naar Jeruzalem te voeren'*.² 'Weg' slaat dan niet op een uitgestippelde route, op een geografische duiding, maar op een persoon. Namelijk Jezus die in het Johannesevangelie van zichzelf zegt dat *'Hij de Weg, de Waarheid en het Leven'* is. Tien hoofdstukken later verschuift echter de betekenis van 'Weg'. Het is dan de aanduiding van de groep die Jezus verkondigen: de vroege Kerk. Welke weg moeten de 'aanhangers van de Weg' gaan? In zijn eerste brief aan de christengemeente van Korinthe geeft Paulus daar een antwoord op. Aan het eind van het 12^e hoofdstuk, waarin hij de Kerk beschrijft als een lichaam met Christus als het hoofd, zegt hij: *'Maar eerst wijs ik u een weg die verheven is boven alles'*. Vervolgens zingt Paulus het Hooglied van de liefde. Hij stelt dat 'geloof, hoop en liefde' de dragende pijlers zijn van de christen. Maar, zo zegt hij, 'daarvan is de liefde de grootste'. De weg van de liefde, dat is de weg die verheven is boven alles.

Het Heilig Jaar 2025

In de Kerstnacht van enkele weken geleden opende paus Franciscus het Heilig Jaar 2025. Op 24 december 2024, aan het begin van de kerstnachtviering, opende hij de Heilige Deur in de Sint-Pietersbasiliek in Rome om vervolgens de basiliek te betreden. Op 6 januari 2026 zal de paus het Heilig Jaar weer afsluiten als hij na de viering van Driekoningen de Heilige Deur in de Sint-Pieterskerk weer (voor jaren) sluit. Maar wat is nu een Heilig Jaar?

Het herinnert aan Jezus die bij het begin van zijn openbaar leven de woorden van Jesaja citeert. Hij is dan op de Sabbat in de synagoge van Nazareth. Daar rolt hij de boekrol van Jesaja open en leest voor: *'De geest des Heren is over mij gekomen, omdat Hij mij gezalfd heeft. Hij heeft mij gezonden om aan armen de Blijde Boodschap te brengen, aan gevangenen hun vrijlating bekend te maken, en aan blinden, dat zij zullen zien; om verdrukten te laten gaan in vrijheid, om een genadejaar af te kondigen van de Heer.'*³

Vervolgens rolt Hij de boekrol weer dicht en duidt dit Jesaja citaat met de woorden: *'Het Schriftwoord dat gij zojuist gehoord hebt, is thans in vervulling gegaan.'*⁴

Voor zijn joodse toehoorders zal de term 'genadejaar' bekend in de oren hebben geklonken. Het verwijst namelijk naar het 'sjenat ha jobel' of 'Jobeljaar', ook wel 'jubeljaar' genoemd, dat zijn oorsprong vindt in de bepalingen van Leviticus. Na zeven keer zeven jaar wordt op de dag van verzoening de sjofar geblazen. Deze bazuinstoot van de priester op de ramshoorn luidt dan het 50e jaar in: het jubeljaar. Een jaar dat gold als een periode waarin ongelijke betrekkingen rondom geld, grond én personen recht konden worden gezet. Als Jezus dit genadejaar afkondigt, dan klinkt daar iets in door van de Messiaanse verwachting.

Toen Jezus de term 'genadejaar' gebruikte was dit voor de Kerk niet een reden om ook een traditie van 'Heilige Jaren' te beginnen. Zij heeft het eerder opgevat als een samenvatting van Jezus' missie en optreden. Voor de vroege kerk is het zeker een bevestiging van de messiaanse vervulling. Pas in 1300 roept paus Bonifatius VIII het eerste christelijke Jubeljaar uit. De inhoudelijke betekenis van het Joodse Jobeljaar wordt daarin ten dele meegenomen. De dimensie daarvan is eerder verticaal dan horizontaal. Iedereen namelijk die op weg gaat naar de heilige plekken van Rome, kan

² Handelingen 9:2

³ Lucas 4:18-21

⁴ Idem

zijn of haar verstoorde relatie met God herstellen. En wel in de vorm van een volle aflaat. Daarbij gaat het om een verstoring die tot over de dood gevolgen heeft, namelijk de loutering in het vagevuur. Over de aflaat leert de Kerk namelijk dat de verdiensten van Christus, Maria en de heiligen (in het bijzonder de martelaren) voor een reservoir van genade heeft gezorgd. De Kerk bemiddelt in deze bron van genade. Het bezoeken van een heilige plek, de biecht doen en het vieren van de eucharistie ter plekke geven daar toegang toe. De volle aflaat die daarmee wordt verdient, en die voortkomt uit dat reservoir van verdienste, biedt de mogelijkheid om direct vanuit het vagevuur de hemel binnen te treden. Bonifatius VII stelde in dat iedere 100 jaar zo'n Heilig Jaar gehouden moest worden. Zijn latere opvolger Clemens VI zet dit ritme in 1343 al op 50 jaar. Urbanus VI stelde de keerkring op 33 jaar en in 1470 zet Paulus II het ritme vast op elke 25 jaar. Dat is tot op de dag van vandaag de termijn waarin het Heilig Jaar wordt gevierd. Er zijn uitzonderingen. Zoals het jaar 1983: toen was het 1950 jaar geleden dat Christus in zijn lijden, sterven en verrijzen de verlossing heeft gebracht. Maar in principe keert het Heilig Jaar dus om de 25 jaar terug.

Is 2025 een bijzonder jaar? Ja en nee. Paus Johannes Paulus II zei over het Heilig Jaar dat het *'een gewoon jaar is dat op buitengewone wijze wordt gevierd'*.⁵ Daarbij speelt ook de volle aflaat nog een rol maar, zoals straks zal blijken, een zeer secundaire.

In zijn bul *'Spes non confundat'*, wat zich laat vertalen als *'De hoop wordt niet teleurgesteld'*, kondigde paus Franciscus het Gewone Jubeljaar 2025 af. Met dit citaat uit Paulus' Romeinenbrief worden katholieken wereldwijd opgeroepen om op weg te gaan en als 'pelgrims van hoop' onze identiteit als hoopvolle gelovigen te (her)ontdekken. Franciscus schrijft: *'Allen hopen. In het hart van ieder mens leeft de hoop als verlangen naar en de verwachting van het goede, ook al weet hij niet wat morgen zal brengen. De onvoorspelbaarheid van de toekomst doet echter soms tegenstrijdige gevoelens naar boven komen: van vertrouwen tot vrees, van kalmte tot moedeloosheid, van zekerheid tot twijfel. Wij komen vaak moedeloze personen tegen, die sceptisch en pessimistisch naar de toekomst kijken, alsof niets hun geluk zou kunnen bieden. Moge het Jubeljaar voor allen een gelegenheid zijn om de hoop nieuw leven in te blazen. Gods Woord helpt ons de redenen daarvoor te vinden. Laten wij ons leiden door hetgeen de apostel Paulus juist aan de christenen van Rome schrijft'*, zo moedigt de paus ons aan.

Afgelopen oktober was ik enkele dagen in Rome om de diakenwijding van één van de parochianen van de Sint Jozefkathedraal mee te maken. Veel van de iconische monumenten waren ter restauratie aan het zicht onttrokken. Een groot deel van de infrastructuur lag op de schop. Dit alles om met stralende monumenten en begaanbare wegen miljoenen pelgrims te ontvangen. Want ook dat hoort bij het Heilig Jaar: op weg gaan en heilige plaatsen bezoeken. Pelgrimage en bedevaart horen bij het wezen van christen-zijn. Het pelgrimerend op 'weg zijn' is enerzijds een concreet op pad gaan. Maar anderzijds, en misschien nog wel meer, een metafoor voor het christelijk leven. Graag zoom ik tot slot met u in op de spiritualiteit van de christelijke bedevaart of pelgrimstocht.

Ooit heb ik eens een priester horen verkondigen: *'We zijn samen onderweg. Waarheen, dat weet ik ook niet. Maar we zijn samen onderweg'*. Dat is klinkklare onzin. Zeker uit de mond van een priester. De aardse pelgrimstocht kent zeker een einddoel. Zij is niet een horizontaal rondzwerven. Er is een bestemming. Voor een bedevaart in de strikte zin van het woord gaat men op weg naar een heilige plaats. Dat was in de eerste eeuwen van het Christendom niet gebruikelijk. Maar al snel ging men naar plaatsen in het Heilig Land die verbonden waren met Jezus' leven en verlossingswerk. Het pelgrimsverslag van Egeria uit 384 getuigt hiervan. Zij bezoekt de Heilig

⁵ Bul *'Aperite portas Redemptori'*, nr. 3, Paus Johannes Paulus II, 6 januari 1983

Grafkerk van Jeruzalem. In Bethlehem het Herdersveld en de Geboortebasiliek. De middeleeuwen vormen het hoogtepunt van pelgrimages naar heilige plaatsen. De bekendste is Santiago de Compostella en de weg die er heen leidt, de zogenaamde 'Camino'. Maar ook de graven van de apostelen Petrus en Paulus in Rome en de schrijn van de Drie Koningen in Keulen. Ook onze eigen stad Groningen was een bedevaartplek. Van heinde en ver kwam men naar de Martinikerk om daar de arm van Johannes de Doper te vereren. Door de protestantse Reformatie raakt het pelgrimeren op de achtergrond, zeker in West-Europa. Maar vanaf de 19e eeuw is er een opleving. Nieuwe pelgrimsplaatsen ontstaan, zoals het Zuid-Franse Lourdes. Vanochtend nog heb ik na de hoogmis een echtpaar gezegend dat naar Rome gaat fietsen. De man is terminaal ziek. U kunt zich voorstellen dat deze reis veel méér dan een fietstocht is. Over dit alles kan gezegd worden dat het 'op weg' zijn van de christen, beleefd in bedevaart en pelgrimage, op de eerste plaats een ervaring is van het 'hier-en-nu'. De pelgrim beweegt zich van de ene plek, meestal zijn woonplaats, naar de andere plek, een genadeoord. Een plek waar Gods aanwezigheid en bemoeienis met zijn mensen sterker wordt ervaren. Dan doet de transcendente dimensie van een bedevaart zijn intrede. De concrete reis is niet meer alleen een uitstapje, een fietstocht, een vakantiereis. De bedevaart is een metafoor voor christelijk leven. In de overdrachtelijke zin is bedevaart het beeld van de aardse pelgrimstocht die elke christen maakt. Hij of zij is 'op weg' in dit bestaan. Daarin wordt geen cirkelbeweging gemaakt. Zij is lineair, er is uitzicht op de bestemming.

Door de aardse tijd en ruimte heen zijn we op weg naar het Eschaton, de eindtijd. Daar hoeven we niet op de eerste plaats apocalyptische gedachten bij te hebben. In alle nuchterheid moeten we zeggen dat onze eigen levensweg een eindtijd heeft. Maar door de dood heen zullen we Hem ontmoeten van wie alle heiligheid is afgeleid en die dé Heilige is. Die bestemming is slechts in beelden aan ons doorverteld: de berg Sion, de Stad van de Levende God, het Hemelse Jeruzalem. Dat is het object van de christelijke hoop. Een hoop die troost en vreugde brengt. Al eerder bracht ik even de volle aflaat ter sprake. Zij heeft betrekking op het feit dat de weg van een gelovige ook na de dood verder gaat. Zoals zijn voorgangers verbindt ook Paus Franciscus een volle aflaat aan hen die het Jubeljaar op speciale wijze vieren. Hoe die aflaat te verdienen is, wordt geregeld in een speciaal decreet met de voorwaarden waaronder uit de 'schatkist van de Kerk' de genade van een aflaat kan worden verdiend. Maar interessant is het om te lezen dat de aflaat ook op andere wijze is te verkrijgen. Zo kan de gelovige individueel of met een groep een jubileumplaats bezoeken en daar gedurende een passende tijd mediteren, al dan niet bij het H. Sacrament. Dat moment kan worden afgesloten met het Onze Vader, de geloofsbelijdenis en een aanroeping van Maria, de moeder van God. Het decreet stelt dat wie niet mee kan gaan met de groepsbedevaart, en thuis moet blijven omdat men ziek is, gevangen of verzwakt door ouderdom, zich in gebed met de groep mag verenigen. De aflaat kan ook worden verkregen wanneer men mee doet met bezinnende activiteiten rond teksten van het Tweede Vaticaans Concilie of de geloofsbelijdenis. Tenslotte is er nog een andere mogelijkheid.

In de bul 'Spes non confundit' schrijft paus Franciscus: *'Tijdens het jubeljaar worden we speciaal geroepen om tastbare tekenen van hoop te zijn voor onze broeders en zusters die in moeilijke omstandigheden verkeren'*.⁶ Werken van naastenliefde en barmhartigheid, vooral voor ten opzichte van hen die onder allerlei ontberingen gebukt gaan. Je kan daarbij denken aan lichamelijke en geestelijke werken van barmhartigheid. Maar ook inzet voor de verdediging en bescherming van het leven in al zijn fasen, de levenskwaliteit verbeteren van verlaten kinderen, een passend deel van de vrije tijd besteden aan vrijwilligerswerk dat van belang is voor de gemeenschap. Ook dat zijn dus criteria voor het ontvangen van een volle aflaat. De paus presenteert een diversiteit aan mogelijkheden. Dat kenmerkt misschien toch het pontificaat van deze paus: zoveel mogelijk

⁶ Spes non confundit, nr. 10

gelovigen moeten kennis maken met de barmhartigheid van God de Vader. Daartoe roept hij gelovigen op om op weg te gaan.

De spiritualiteit van het pelgrimeren heeft daarom ook een feestelijke dimensie. Niet zelden wordt aan het begin van een bedevaart psalm 122 gebeden of gezongen. Het is het vreugdevolle lied van Israël: *'Hoe blij was ik toen men mij riep: wij trekken naar Gods huis'*. Zeker als men een grote bedevaart maakt, dan gaat daar voorbereiding aan vooraf. Van georganiseerde bedevaarten staat mij met name de vreugde voor ogen. In het bijzonder de reizen die ik met jongeren maakte herinner ik mij met veel plezier. Samen met hen heb ik de Wereldjongerendagen van Keulen, Sydney, Madrid en Krakau bezocht. Duizenden jongeren die op uitnodiging samenkomen voor een geweldig geloofsfeest. Naarmate we de aangewezen steden naderden groeide de groep van pelgrims. Uit alle landen en talen, rassen en volkeren. Nederlandse jongeren zitten tegenwoordig vaak alleen in de kerk. Maar daar ervaren ze de kracht van een Wereldkerk. Daar zien ze dat 'katholiek zijn' zo gek nog niet is.

Ook antropologische, diep-menselijke motieven liggen ten grondslag aan de vreugde van een bedevaart. Het kan een opluchting zijn om even te breken met de sleur van alledag. Het kan tijdelijke verlichting zijn van de druk van het leven. Maar het is ook een periode waarin nieuw broeder- en zusterschap tot uitdrukking kan worden gebracht. Meer dan anders is er ruimte voor samenzijn en de beleving van vriendschap. Buiten de conventies van werk en kerk kan spontaneïteit vrijer de loop krijgen. Dat alles draagt bij aan het feestelijke karakter van een gemeenschap die samen op weg is met een bepaald doel voor ogen. Misschien geldt daarbij ook die oude wijsheid waarin gezegd wordt dat 'de weg het doel is'.

Zeker in oudere bedevaartsoorden weet de individuele bedevaartganger dat hij niet de eerste is die naar de desbetreffende plek op weg is gegaan. Op plekken als Lourdes, Kevelaer, de Heilig Grafkerk in Jeruzalem en bij het graf van Petrus op de Vaticaanse heuvel voel je de generaties die je zijn voorgegaan. Het gebed is haast voelbaar in de stenen. Het smeekgebed van degenen die in nood zijn. De zucht om troost van hen die bedroefd op weg zijn gegaan. Ook de vreugde van hen die verhoring, genade, vergeving en barmhartigheid hebben ervaren. Meer dan anders staat dat centraal in een Heilig Jaar. Dat ieder mens die ervaring mag hebben vindt paus Franciscus van groot belang. Van een geweldige tekenwaarde is wat hij op Tweede Kerstdag deed. Nadat hij op Kerstavond de Heilige Deur van de Sint Pieter opende bezocht hij op Tweede Kerstdag de Rebbibia-gevangenis in Rome. *'Ik wilde dat de tweede heilige deur die ik zou openen in een gevangenis zou zijn'*, zei de paus. In de daaropvolgende mis maakte hij duidelijk dat *'iedereen de deur naar zijn hart kan openen'* en dat *'hoop nooit teleurstelt'*. *Op slechte momenten kunnen we allemaal denken dat alles voorbij is. Verlies de hoop niet"*, zo bond hij de gevangenen op het hart.

De apostolische dimensie

Het onderweg zijn van de pelgrim doet ons in zekere zin herinneren aan Jezus die met zijn apostelen rondtrok. En langs de wegen van Palestina om het evangelie van heil te verkondigen. Is een bedevaart geen egocentrische onderneming? Men kan er zelf rijker van worden, gesterkt in het geloof. Maar tegelijkertijd wordt de bedevaartganger uitgenodigd om te getuigen van de genade die hij of zij heeft ontvangen. Dan is de bedevaartganger, wanneer hij van de reis is teruggekeerd en thuis gekomen, ook een *'reizende verkondiger van Christus'*.